

Wat is integer handelen?

Ik heb beloofd morgen een praatje te houden voor tweedegraadsleraren-in-opleiding. Het gaat over de vraag wat men kan verstaan onder integer handelen. Mijn antwoord is tweeledig. In de eerste plaats verwijst integriteit naar een bepaalde gradatie van ethisch handelen.¹ In de tweede plaats moet worden benadrukt dat er geen absolute criteria voor integer handelen bestaan: de criteria zijn afhankelijk van de invalshoek vanwaaruit men het handelen beoordeelt. Integriteit is namelijk gerelateerd aan de referentiegroep die de handelende persoon (of diens beoordelaar) voor ogen neemt. In de bedrijfsethiek kiest men het bedrijf als referentiegroep. Integriteit wordt dan afgemeten aan de belangen van het bedrijf. Voor leraren is dat de school of onderwijsinstelling. Maar men kan ook vier alternatieve referentiegroepen onderscheiden. Hieronder volgt de schematische outline van mijn praatje.

Tabel A: Wat is het verschil tussen ethisch en integer handelen?

REFERENTIEGROEP	TWEË GRADATIES VAN ETHISCH HANDELEN	
	Integer handelen: plichtsgetrouw, fair play, afgemeten aan basale, pragmatische kwaliteitseisen	Toegewijd handelen: met hoog aspiratieniveau, afgemeten aan hoge, ideële kwaliteitsmaatstaven
Het bedrijf waar ik werk <i>criterium: het bedrijfsbelang</i> <i>bron: bedrijfsethiek</i>	1	6
Mijn professionele beroepsgroep <i>criterium: het belang van onze cliënten</i> <i>bron: professionele beroepsethiek</i>	2	7
Mijn vakbond of beroepsgilde <i>criterium: onze belangen als collega's,</i> <i>werknemers of gildebroeders/zusters</i>	3	8
Mijn leefgemeenschap/samenleving <i>criterium: onze gemeenschappelijke</i> <i>belangen als leden/burgers</i>	4	9
Ik als zelfstandige mens <i>criterium: mijn persoonlijke doelen,</i> <i>behoeften en belangen</i>	5	10

Mogelijke uitwerking van integer handelen (tabel A, eerste kolom), onderscheiden naar referentiegroep:

1) Integer handelen volgens de bedrijfsethiek (zie ook de voorbeelden in tabel B):

- Stel *de belangen van het bedrijf* voorop en niet de belangen van jezelf of van derden.
- Houd je aan de wetten en regels die voor (c.q. in) deze bedrijfstak, dit bedrijf, en jouw functie gelden.
- Blijf trouw aan gemaakte afspraken en honoreer gewekte verwachtingen.
- Respecteer de bevoegdheden van degenen die binnen het bedrijf zijn aangesteld, volg de aanwijzingen die door hen gegeven worden, en leg jegens hen verantwoording af over het functioneren van jezelf en van je team.
- Tast het gezag van de leidinggevenden niet aan.
- Schaad de belangen en de reputatie van het bedrijf niet.

2) Integer handelen volgens de professionele beroepsethiek (zie ook de voorbeelden in tabel C):

- Stel *de belangen van de cliënt (c.q. het cliëntstelsel)* voorop en niet de belangen van jezelf of van derden.

¹ Maar ik gebruik de term *gradatie* met enig voorbehoud. Een actor die zich slechts aan z'n minimale verplichtingen houdt, heeft in ethisch opzicht een laag aspiratieniveau. 't Is echter niet alleen een kwestie van gradatie maar ook van prioriteiten: het is denkbaar dat een toegewijde actor niet altijd plichtsgetrouw (volgens het boekje) handelt.

- b. En/of: stel *de maatschappelijke missie van het bedrijf* voorop en niet de belangen van jezelf, van het bedrijf of van derden.
- c. Houd je aan de wetten, regels en protocollen die bedoeld zijn om de belangen van de cliënt (c.q. het cliëntsysteem) te beschermen.
- d. Blijf jegens cliënten trouw aan gemaakte afspraken en honoreer gewekte verwachtingen.
- e. Bewaak de kwaliteit van je functioneren; leg jegens professionele collega's verantwoording af over je functioneren en vraag hun zo nodig om raad of om feedback.
- f. Bescherm de cliënten (c.q. het cliëntsysteem) en de samenleving tegen ongekwalificeerden (en ondergekwalificeerden) en tegen onprofessioneel gedrag van jezelf en van collega's.
- g. Zorg dat de reputatie van de professionals en de professionele beroepsgroep en het vertrouwen van cliënten en potentiële cliënten niet geschaad wordt.

3) Integer handelen volgens de vakbonds- of gilde-ethiek:

- a. Stel *de belangen van de collega's, de werknemers, de beroepsgroep of het gilde* voorop en niet zonder meer de belangen van werkgevers, klanten of andere belanghebbenden.
- b. En/of: stel de belangen van de vakbond (c.q. de beroepsgroep of het gilde) en zijn leden voorop en niet de belangen van de ongeorganiseerden.
- c. En/of: stel de belangen van de gekwalificeerde beroepsbeoefenaren voorop en bestrijd beunhazen.
- d. Sta pal voor de naleving van de wet- en regelgeving en cao-bepalingen die bedoeld zijn om de belangen van de werknemers, de beroepsgroep of het gilde te beschermen.
- e. Schaad de belangen van collega's, mede-werknemers, beroepsgenoten of gildebroeders/zusters niet.

4) Integer handelen volgens de burgerlijke ethiek:

- a. Handel met verantwoordelijkheidsgevoel en onthoud je van eerloos gedrag: houd rekening met *de belangen van de leden van jouw leefgemeenschap/samenleving (desgewenst ook: schoolgemeenschap)* en streef ernaar die belangen zo min mogelijk te schaden.
- b. Houd je aan de wetten en regels die voor de leden van jouw (lokale/nationale/mondiale) gemeenschap/samenleving gelden.
- c. Blijf in het maatschappelijk verkeer trouw aan gemaakte afspraken en honoreer gewekte verwachtingen.

5) Integer handelen volgens een persoonlijke ethiek:

- a. Accepteer jezelf als mens en durf te leven: onderken je talenten, mogelijkheden en beperkingen en stel haalbare doelen.
- b. Neem je eigen behoeften serieus; behartig ook *je basale eigenbelang* en geef je niet over aan zelf-destructief gedrag.
- c. Neem je eigen normen en waarden serieus en durf te kiezen.
- d. Blijf trouw aan je doelen en laat je niet te snel ontmoedigen.
- e. Zorg dat je je gevoel van eigenwaarde niet verliest.

Wes Holleman

ethische kroniek 22-5-2012

<http://www.onderwijsethiek.nl>

Bijlagen: bronverwijzingen bij de tabellen B en C

AAUPa: <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf> (pp.20, 21)

ASA: <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf> (p.21)

ATA: <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf> (p.16)

EI: http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2008/04/ei_code.pdf

GTCE: http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2008/05/gtc_code.pdf

GTC Statement of Professional Values and Practice for Teachers:

<https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/P-SPVP-1104.pdf>

HOL(leman): <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf>

MIN(nesota): <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2008/04/nea.pdf> (p.5)

NEA: <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2008/04/nea.pdf>

SD (South Dakota): <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2008/04/nea.pdf> (p.3)

STLHE: <https://www.stlhe.ca/awards/3m-national-teaching-fellowships/initiatives/ethical-principles-in-university-teaching/>

WvS(trafrecht): <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0001854&boek=Twede&titeldeel=XIV&artikel=249&z=2019-08-01&g=2019-08-01>

>>> Bijlagen (tabellen B en C): voorbeelden ad 1 en 2 >>>

Tabel B. Integriteitsvoorschriften uit de bedrijfsethiek (voorbeelden ad 1)

<p>Zorgvuldige functievervulling; mijn en dijn AAUPa #4: Leraren geven prioriteit aan het vervullen van de verantwoordelijkheden die uit hun dienstverband voortvloeien en passen aard en omvang van hun externe werkzaamheden daaraan aan; als ze overwegen hun dienstverband te onderbreken of beëindigen, geven ze zich rekenschap van de gevolgen die dat voor het schoolprogramma heeft en maken ze dat voornemen tijdig kenbaar. GTCE 8a: Leraren oefenen hun verantwoordelijkheden inzake examinering en toetsing van prestaties en het bereikte niveau op rechtvaardige, transparante en eerlijke wijze uit. GTCE 8b: Leraren betrachten eerlijkheid en integriteit in hun leidinggevende en managementtaken en in het gebruik van schooleigendommen en -financiën. SD B.9: Leraren onthouden zich van het verduisteren of misbruiken van schooloutillage of school-eigendommen. SD B.1: Leraren zorgen ervoor een duidelijk onderscheid aan te brengen tussen hun persoonlijke opvattingen en die van hun werkgever.</p>
<p>Belangenverstrengeling SD B.6: Leraren aanvaarden noch geven geschenken, giften, diensten of zaken van waarde, als dat hun professionele oordeel belemmert of als dat speciale voordelen of persoonlijk profijt oplevert. NEA II.8: Leraren aanvaarden geen enkel geschenk en geen enkele gift of gunst die hun professionele beslissingen of hun handelen zouden kunnen beïnvloeden of die de schijn van beïnvloeding kunnen wekken. SD B.4: Leraren gebruiken (...) hun school niet voor politiek of persoonlijk gewin. ATA #6/7 (onverenigbare nevenwerkzaamheden): Leraren maken niet van hun professionele positie gebruik om zelf gewin te trekken uit de verkoop van producten of diensten aan of voor de leerlingen die ze onder hun hoede hebben, noch aanvaarden ze betaling voor bijles die ze aan hun leerlingen geven.</p>
<p>Naleving van voorschriften SD C.13: Leraren vervullen hun taken in overeenstemming met de wet- en regelgeving. SD C.5: Leraren houden zich aan de contractuele bepalingen van hun dienstverband (...). EI 4a: Leraren zijn op de hoogte van de rechten en verantwoordelijkheden die hun door wetgevende en bestuurlijke instanties zijn toegekend; zij respecteren de cao-bepalingen (...). GTCE 6c: Leraren houden de beleidslijnen en voorschriften van de school in ere en stellen eventuele zorgen over de gang van zaken op school op verantwoordelijke en passende wijze aan de orde.</p>
<p>Volgen van aanwijzingen EI 4b: Leraren geven gevolg aan redelijke opdrachten van de schoolleiding; maar zij hebben het recht opdrachten (via een duidelijk vastgestelde procedure) ter discussie te stellen.</p>
<p>Respecteren van schoolbelangen GTCE 6f: Leraren onderkennen de belangrijke rol die de school in de lokale samenleving speelt, en nemen op zich, haar reputatie hoog te houden en het vertrouwen in de school te vergroten.</p>

Tabel C. Integriteitsvoorschriften uit de professionele beroepsethiek (voorbeelden ad 2)

<p>Doe wat in het belang van de leerling is en schaad hem niet; zorgplicht EI 2e: Leraren beschermen en bevorderen de belangen en het welzijn van de leerlingen (...). MIN B: Leraren doen hun best leerlingen te beschermen tegen omstandigheden die hun gezondheid en veiligheid schaden.</p>
<p>Vertrouwensrelatie AAUPa #2: Leraren respecteren de vertrouwensrelatie met hun leerlingen. STLHE #6: Cijfers, presentielijsten en 'private communications' worden als vertrouwelijk materiaal behandeld; ze mogen alleen naar buiten worden gebracht als de leerling daarin toestemt, of als het om een legitiem schooldoel gaat, of als er redelijke grond is om aan te nemen dat de leerling daar baat bij heeft of dat daarmee schade aan anderen kan worden voorkomen. NEA I.8: Leraren zullen informatie over leerlingen, verkregen tijdens hun professionele beroepsuitoefening, niet openbaren, tenzij dat een dwingend professioneel doel dient of wettelijk vereist is. MIN I: Leraren doen niet bewust onware of boosaardige uitspraken over leerlingen (...).</p>
<p>Niet discrimineren, voortrekken, achterstellen of vernederen NEA I.6: Leraren discrimineren de leerling niet op grond van ras, huidskleur, geloof, geslacht, land van herkomst, burgerlijke staat, politieke of religieuze opvattingen, sociale of culturele achtergrond of seksuele geaardheid: op dergelijke gronden wordt hem niet de toegang tot enig programma geweigerd, noch wordt hem op die grond enig voordeel ontzegd of toegekend. GTCE 3c: Leraren hebben hoge verwachtingen van <i>alle</i> kinderen/jongeren (welke achtergrond of capaciteiten ze ook hebben) en kiezen activiteiten waarmee <i>elkeen</i> uitgedaagd en ondersteund wordt. NEA I.5: Leraren zullen de leerling niet willens en wetens vernederen of in verlegenheid of van zijn stuk brengen.</p>

>>> tabel C (vervolg) >>>

Belangenverstrengeling

SD A.7: Leraren onderhouden professionele betrekkingen met de leerling en gebruiken hem niet om daaruit persoonlijk gewin of voordeel te trekken.

STLHE #5: Om belangenconflicten te vermijden knoopt de leraar geen dubbele rolrelaties met leerlingen aan die de aandacht voor hun leerproces kunnen afleiden of die tot (de schijn van) voorkeursbehandeling kunnen leiden.

EI 2d: Leraren nemen in hun betrekkingen met leerlingen professionele grenzen in acht.

EI 2j: Leraren zorgen ervoor dat de speciale relatie tussen leraar en leerling op geen enkele manier misbruikt wordt, en zeker niet om te indoctrineren of aanhang te werven.

WvS 249: Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie wordt gestraft: hij die ontucht pleegt met (...) een aan zijn zorg, opleiding of waakzaamheid toevertrouwde minderjarige of [met] zijn minderjarige bediende of ondergeschikte; de ambtenaar die ontucht pleegt met een persoon aan zijn gezag onderworpen of aan zijn waakzaamheid toevertrouwd of aanbevolen; de (...) onderwijzer (...) in een gevangenis, rijksinrichting voor kindbescherming, weeshuis, ziekenhuis, of instelling van weldadigheid, die ontucht pleegt met een persoon daarin opgenomen; degene die, werkzaam in de gezondheidszorg of maatschappelijke zorg, ontucht pleegt met iemand die zich als patiënt of cliënt aan zijn hulp of zorg heeft toevertrouwd.

Respectering van de rechten van leerlingen en ouders

EI 2a: Leraren respecteren de rechten van minderjarigen, zoals voorzien in het VN-kinderrechtenverdrag.

EI 4a: Leraren zijn op de hoogte van de rechten en verantwoordelijkheden die hun door wetgevende en bestuurlijke instanties zijn toegekend; zij respecteren (...) de wet- en regelgeving inzake de rechten van leerlingen.

GTCE 1c: Leraren houden zich aan de beleidslijnen en voorschriften die binnen de school van kracht zijn om de leerlingen te beschermen.

GTCE 5d: Leraren houden zich aan beleidslijnen en voorschriften van de school inzake de communicatie met en betrokkenheid van ouders/verzorgers, ook waar het gaat om gevoelige kwesties zoals spijbelen of schorsing/verwijdering.

EI 5a: Leraren erkennen het ouderlijk recht op informatie en consultatie betreffende het welbevinden en de vorderingen van hun kind, via de communicatiekanalen die daartoe overeengekomen zijn.

EI 5b: Leraren respecteren het gezag dat door de wetgever aan de ouders is toegekend, maar zij adviseren hen vanuit hun professionele gezichtshoek.

Geloofwaardigheid en betrouwbaarheid als expert, rolmodel en contractpartij

GTCE 2c: Leraren baseren hun handelen op vakinhoudelijke kennis van hun vakgebied(en) (...).

GTC Statement: Leraren demonstreren in hun eigen manier van doen wat zij hun leerlingen trachten bij te brengen (...).

HOL p.164: Leraren committeren zich aan het gesloten leercontract en leven de gemaakte afspraken en gedane toezeggingen getrouw na (...).

Professionele deskundigheid (vakbekwaamheid)

EI 1d: Leraren geven volledig opening van zaken over hun vakbekwaamheid en kwalificaties.

EI 1b: Leraren zorgen ervoor dat hun professionele kennisbestand steeds up to date is en telkens verbeterd wordt.

GTCE 2e: Leraren reflecteren op hun handelen en maken gebruik van collegiale feedback om eigen professionele ontwikkeling te sturen; en ze zijn actief op zoek naar mogelijkheden om hun kennis, inzicht, vaardigheden en handelen te ontwikkelen.

SD C.4: Leraren aanvaarden een functie of verantwoordelijkheid alleen als ze daarvoor bekwaam en wettelijk bevoegd zijn.

SD C.6: Als leraren professionele verantwoordelijkheden aan anderen delegeren, gebruiken ze deugdelijk, professioneel oordeelsvermogen.

ASA #18.02d: Leraren geven hun hulpkrachten voldoende training en supervisie en zorgen ervoor dat die hulpkrachten de desbetreffende onderwistaken 'responsibly, competently and ethically' vervullen.

Vertrouwen in het leraarsambt

SD C.11: Leraren leveren in bijzijn van leerlingen geen kritiek op collega's, behalve als dat onvermijdelijk is in bestuurlijke of gerechtelijke procedures.

GTCE 1f: Indien bezorgd dat kinderen/jongeren (of hun leerprocessen of vorderingen) geschaad worden of kunnen worden door handelen of nalaten van *andere* leraren of professionals, stellen leraren dat langs passende weg aan de orde.

GTCE 8e: Leraren gedragen zich behoorlijk, zodanig dat ze een effectieve leeromgeving in stand kunnen houden en het publieke vertrouwen in het leraarsambt niet beschamen.